

Матвєєва О.В.*

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО КІБЕРАНАРХІЗМУ НА СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

В статье автор анализирует сущность и содержание понятий «киберанархизм», «инфоанархизм», «криптоанархизм», определяет их особенности, влияние на политический аспект современной жизни. Определяет, что вследствие развития новых информационно-коммуникативных технологий и появления новых социальных групп (программистов, технических специалистов, офисных работников и т.д.) возможно возникновение новых идеологических конструкций.

An author analyses the essence and maintenance of concepts «cyberanarchy», «infoanarchy» and «cryptoanarchy», determines their features, effect they have on a political aspect of life. Determines, that due to the development of new informational and communicational technologies as well as appearance of new social groups (programmers, technical specialists, office workers etc.) possible the emergence of the new ideological constructions.

У статті автор аналізує сутність і зміст понять «кіберанархизм», «інфоанархизм», «криптоанархизм», визначає їх особливості, вплив відносини між державами та дипломатичну практику. Визначає, що в руслі розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій і появи нових соціальних груп (програмістів, технічних фахівців, офісних працівників тощо) можливі нові ідеологічні конструкції у віртуальному просторі, діяльність яких зачікає питання міжнародних відносин.

Ключові слова: кіберанархизм, криптоанархизм, інфоанархизм, віртуальні спільноти, інтелектуальна власність, міжнародні відносини.

Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і особливо поява глобальної мережі Інтернет спровокував виникнення широкого спектру попутних явищ у різних аспектах сучасного життя. Так, в літературі з'явився і набрав чинності літературний напрямок «кіберпанк», в мистецтві, архітектурі й дизайні з'явився стиль «хай-тек», в кіно можна обмежитися згадкою такого культового явища як «Матриця», у політиці багатьох країн вже не перше десятиліття реалізуються різні варіанти концепцій «електронного уряду», в економіці створені й успішно функціонують глобальні торговельні системи. Цей список можна продовжувати, у тому числі, і за рахунок впливу кіберпростору на розвиток політичних ідеологій та міжнародних відносин.

Метою статті є визначення поняття «кіберанархизм», аналіз сучасного етапу розвитку інформаційних мереж та їх вплив на перебіг міжнародних відносин, **актуальність** поля-

* аспірантка кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Даниленко С.І.

гає у тому, що на даному етапі розвитку суспільства віртуальний простір починає відігравати небачену досі роль і впливати на ті аспекти соціального та політичного життя, які раніше не мали до нього жодного відношення.

На початку дослідження визначимося з поняттями. Одним з головних для нас буде **анархізм** (з грецької *anarchía* — безвладдя) - суспільно-політична течія, основна ідея якої полягає в запереченні всякої державної влади і проповіді нічим не обмеженої свободи кожної окремо взятої особи.

Розглядаючи будь-яку державу як першопричину всіх суспільних несправедливостей, прихильники анархічних поглядів пропонують почати зі знищення старого ладу та створення нового суспільства. При цьому анархісти відкидають всяку владу (не лише державну), заперечують суспільну дисципліну, необхідність підпорядкування меншості більшості, виступають проти політичної боротьби суспільних класу, проти політичних партій. Якщо ми звернемося до головних ознак сучасного кібер-простору, то побачимо, що він виступає практично ідеальним середовищем для розвитку цієї течії.

Відповідно, кіберанархізм виступає в якості ідеологічної ремінісценції класичного анархізму, з його догматом принципової рівності людей і неприйняттям держави. Такий підхід посилюється переконанням, що мережа за рахунок своїх технічних характеристик дозволяє користувачам об'єднуватися на правах рівних та координувати свої дії методом самоуправління.

У свою чергу, ідея **крипто-анархії** полягає в тому, що сильна криптографія може революційно змінити соціум як він є - якщо всі економічні операції будуть проходити зашифровані через Інтернет, жодна держава не зможе втрутитися в угоду і простежити за її правильним виконанням і/або стягувати податки. Відповідно по мірі того, як цілі сектори економіки виводитимуться за рамки державного контролю, все більшу роль відіграватиме саморегуляція й ділова репутація учасників угоди; ці структури приведуть до створення паралельних утворень поза Мережею і рано чи пізно виникне суспільство без державного примусу, анархія тобто Товариство абсолютної свободи; суспільство, засноване на довірі, а не на примусі [4].

Кріптоанархісти створюють віртуальні спільноти. Кожен учасник спільноти залишається анонімним до тих пір, доки сам не побажає себе розкрити. Удосконалення методів стеження і розширення інтернет-комунікацій відкриває величезні можливості для комп'ютерного стеження за людьми. Кріптоанархісти вважають, що захистом від цього явища може бути розробка та використання криптографії.

Інфоанархізм - це термін, що означає різні групи людей, які виступають проти так званої інтелектуальної власності, включаючи копірайт і патенти. Термін вперше з'явився в журналі «Time» за липень 2000 р., у статті про Айана Кларка, творця і головного розробника мережі Freenet. У статті його називають «інфоанархістом». Інфоанархісти - частина більш широкого соціального конфлікту навколо проблеми копірайту; загалом між творцями інформаційного продукту і людьми, які прагнуть прибрати бар'єри, що заважають поширенню інформації.

Віртуальні співтовариства - це лабораторії, що конструюють нові форми суспільства з усіма притаманними їм атрибутами влади, права і т. д. Вирішивши одні проблеми, вони спричинили до появи інших.

Перша проблема - свободи і незалежності самого Інтернету. Друга - соціально-політичні наслідки використання шифрування приватними особами. Третя - юридичні й фінансові проблеми, породжені зростанням електронної торгівлі. Четверта - експериментальні структури влади, що зароджуються в онлайн-співтовариствах

Ще у 1962 році, Дж. К. Р. Ліклайдер, один з ідеологів новонародженої мережевої ідеології, передбачав, що комп'ютери дозволять створити універсальне комунікаційне середовище, в якому будь-яка людина в будь-якій точці земної кулі зможе використовувати об'єднані інформаційні ресурси всього людства [6]. Багато в чому це передбачення збулося, особливо в частині, яка стосується глобалізації комп'ютерних мереж, зокрема, Інтернету, і масовості їх користувачів. З доступністю ж інформації все далеко не так просто. Це пов'язано з розбіжністю як стратегічних інтересів національних держав та їх альянсів, так і безпосередніх економічних інтересів окремих людей та корпорацій.

Інтернет, на думку прихильників кіберанархізму, може стати електронної агорою, на якій громадяни можуть обговорювати і приймати рішення самостійно. Кіберпростір може стати ідеальною публічною сферою за Ю. Габермасом, де думки формуються громадянами публічно й уникають спотворення [5].

Не можна заперечувати роль США у створенні та плануванні мережевих технологій. Також не можна заперечувати, що правові механізми та роль постачальників Інтернет-послуг впливають на поведінку користувачів Мережі. По-третє, існує очевидна нерівність серед користувачів, як з рівня доступу до Інтернету, так і за технічними здібностям користувачів.

В Інтернеті дійсно присутня інтенція свободи, але вона не носить парадоксальний характер. Швидше, можна говорити про самоналаштування капіталістичної системи до нових реалій глобальної економіки. При цьому, зберігаються всі основні положення лібералізму, включаючи приватну власність. Досягнуто певних результатів боротьби за захист інтелектуальної власності, а частки неліцензійних програм в останні роки знаходиться на стабільному рівні. Так, в 2010 р. рівень неліцензійного програмного забезпечення в світовому масштабі склало 34%, а найнижчий показник в 20% був досягнутий в США. Це говорить про те, що світова економічна система в цілому справляється з витратами на оплату інтелектуальної власності.

Що стосується сучасних констеляцій політичних ідеологій під впливом кіберпростору, то вони є продовженням класичних ідеологій. Лібералізм загалом зумів адаптуватися до нових реалій інтернет-простору. Однак, напруженість, викликана глобальною економічною та інформаційною нерівністю, залишається, що дозволяє слідом за І. Валлерстайном говорити про появу нових ідеологічних конструкцій. Деякі сплески крайніх ідеологічних конструкцій у вигляді кіберанархізму і кіберпанку показують, що в руслі розвитку нових інформаційно-комунікаційних технологій і появи нових соціальних груп (програмістів, технічних фахівців, офісних працівників тощо) можливі нові ідеологічні конструкції.

Це справедливо, в першу чергу, для тих соціальних груп, які безпосередньо залежать від цих технічних засобів. Саме тому глобальна мережа стала об'єктом духовних пошуків у країнах, де вона з'явилася в першу чергу. Безсумнівно, що структура Мережі вплинула на підвищену увагу до цінності свободи і незалежності, давши певний крен у бік анархізму. До утопічних рис ідеологічних конструкцій, викликаних кіберпростором, не слід ставитися зневажливо. Одна третина піратського ПЗ в пропорції світового споживання демонструє всю серйозність цього явища. Темпи розвитку кіберпростору дозволяють обережно прогнозувати подальший розвиток ідеологічних конструкцій, як тих, що з'явилися нещодавно, так і зовсім нових. Зокрема, слід очікувати реакції з боку націоналістичних ідеологій, антиглобалістів і т.п.

Ситуація із WikiLeaks – прямий приклад того, як кібер-анархізм може вплинути на міжнародну політику та світову спільноту в цілому. Сайт опублікував більш як 250 тисяч

секретних документів, здебільшого - внутрішню переписку американських посольств по всьому світу з Держдепартаментом США.

На відміну від попередніх публікації, які містили факти про війну в Іраку та Афганістані, нова порція секретів виявилася набагато цікавішою. Центральною темою виявився Близький схід та доручення Держдепартаменту про шпигування за вищими чиновниками ООН. Зокрема, виявилось, що Саудівська Аравія, Бахрейн, Йорданія та Ізраїль постійно закликали США розпочати війну проти Ірану з метою знищення його ядерної програми.

Інформація про необхідність шпигунства за посадовцями ООН викликала справжній фурор. Виявилось, що ініціатором виступила безпосередньо голова зовнішньополітичного відомства Сполучених Штатів Хіларі Клінтон. Проте найбільш скандальними стали характеристики, які американські дипломати давали об'єктам своїх звітів, серед яких чимало світових лідерів.

Так, керівників Росії Дмитра Медведєва та Володимира Путіна вони порівняли з героями коміксів Бетменом та Робіном, прем'єр-міністра Італії Сильвіо Берлусконі охрестили «слабаком», який не встигає виспатися після численних вечірок, а президент Франції Ніколя Саркозі здається їм «голим королем». Політичного лідера Ірану Махмуда Ахмадинежада американські дипломати порівнюють з Гітлером, а главу КНДР Кім Чен Іра називають «плюгавеньким дідком».

Та практично ніхто на ці прізвиська не образився. Уряди чи не всіх країн, згаданих у досє, поспішили слідом за Вашингтоном звинуватити сайт у створенні загрози для тисяч людей по всьому світу

Принаймні, хвилі від витоків йдуть дуже великі: вже є гучні відставки політиків, Піратська партія Швеції запропонувала створити альтернативну, децентралізовану систему DNS-імен, а Вашингтон почав відкликати своїх дипломатів.

Джуліан Ассандж навряд чи є мегаманьяком, що прагне за будь-яку ціну здобути світову геростратову славу чи тільки заробити надприбутки. Насправді він йшов до своєї мети більше 10 років. Джуліан Ассандж хотів зробити сайт для оприлюднення секретної інформації ще 1999 року, коли зареєстрував ім'я leaks.org. Тому виникають підстави зробити висновок, що цією людиною, як і іншими його однодумцями, котрих чимало у світі та Мережі, рухають далеко не меркантильні приватні інтереси, а певні політичні погляди. А Інтернет, лише новітній засіб, що свої ідеї втілити та впливати на перебіг міжнародної політики, оскільки Інтернет поза глобальним простором розглядати неможливо. Можна також припустити, що Ассандж та його однодумці з різних причин прагнуть, якщо не знищити, то вплинути на існуючу систему врядування не лише в одній країні, хоч її зовнішня політика залишається визначальною для світу, а й «підрихтувати» сучасну парадигму міжнародних відносин. Адже, на переконання Д.Ассанджа, діюча система врядування є авторитарною змовою, іншими словами - авторитарне керування не може відбуватися у будь-який інший спосіб, ніж змова. Таким чином, він прагне знищити свого ворога за допомогою витоків секретних матеріалів. Як стверджує власник WikiLeaks в одному зі своїх програмних документів, закриті організації страждають від витоків неспівмірно сильніше, ніж відкриті. Сама ж загроза оприлюднення секретів в будь який момент, повинна зменшити їх загальну кількість. Те, що наслідки оприлюднення секретних матеріалів та ознайомлення з ними мільйонів користувачів Інтернет є явищем міжнародного значення. Що спричинить до зрушень як у повсякденній дипломатичній практиці та діяльності секретних служб, так і позначиться змінами у міжнародних відносинах засвідчує думка відомого європейського інтелектуала Умберто Еко, висловлена на сторінках газети

Liberation «Інформація буде зберігатися в єдиному екземплярі у шухляді, що замикається на ключ: врешті-решт, вотеґейтський злом мав менший успіх, ніж WikiLeaks» [12].

Висновки:

На сьогодні формування політичного простору країни здійснюється за допомогою сучасних комунікативних технологій, які впливають на політичну ідентифікацію в суспільстві. Нагальність використання у політичній практиці сучасних інформаційних технологій, підтверджують процеси швидкого поширення Internet, та збільшення впливу цього інструментарію на громадську думку. Сутність залучення Internet до процесів у світовій політиці полягає у застосуванні методів, технологій та інструментів впливу на громадськість шляхом ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації політичних завдань. Це сприяє трансформації стратегій, методів і засобів традиційних політичних компаній. Зокрема, утворюються своєрідні політичні ідеології, які існують лише всередині кібер-простору, а саме: кіберанархізм, криптоанархізм, інфоанархізм.

Більшість дослідників підтримують думку про те, що розвиток сучасних інформаційних технологій веде до нових трансформацій культурно-політичного та ідеологічного розвитку держави. З стрімким розвитком мережі Internet, та покращенням її якісних та кількісних характеристик з'явилися нові можливості використовувати Internet як політичний ресурс.

На початку свого розвитку Internet охоплював 5 тисяч мереж із 40 країн світу, об'єднуючи 700 тисяч комп'ютерів. Сьогодні Internet, це глобальне інформаційне явище. Вплив інтерактивних засобів масової комунікації на суспільство зростає з кожним днем, причому розвиток Internet відбувається набагато швидше, ніж всіх раніше відомих інформаційних технологій.

Internet відіграє унікальну роль у процесі суспільного розвитку, та безпрецедентним чином розширює масштаби соціальної комунікації і збільшує обсяги і розмаїтість доступної інформації.

Останні події в світі лише підтверджують величезний вплив віртуальних спільнот на формування світової політики. Остаточо ще не можна точно визначити силу їх впливу, але недооцінювати його сьогодні – неможливо.

Перелік використаних джерел:

1. Тузиков А.Р. Идеология в рекламе и киберпространстве // Политическая наука, 2003, № 4.
2. Rheingold H. The Virtual Community. – L.: & Warburg, 1994. – P. 281.
3. Валлерстайн И. После либерализма. - М.: Эдиториал УРСС, 2003
4. Емелин В.А. Киберпанк и сетевой либерализм. [Электронный ресурс] - Режим доступа. - <http://emeline.narod.ru/cyberpunk.htm>
5. Хабермас Ю. Политические работы. — М.: Праксис, 2005. — 368 с. — («Новая наука политики»).
6. J. C. R. Licklider «The Computer as a Communication Device». In: Science and Technology. April 1968
7. Треанор П. Интернет как гиперлиберализм // Русский журнал, 3.12.1998. [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://old.russ.ru/journal/netcult/98-12-03/treanor.htm>
8. Барлоу Д.П. Декларация независимости киберпространства [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.uis.kiev.ua/russian/win/~xyz/index.rus.html>

9. Кирчев К.А. Манифест киберпанка [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.guelman.ru/slava/manifest/istochniki/kiberpank.htm>
10. Peter Ludlow, «CryptoAnarchy, Cyberstates, and Pirate Utopias»
11. Пуа Вуков, «Cyberspace as a Factor of Developement of Political Ideologies» [Електронний ресурс] – Режим доступа - http://bykov.socionet.ru/public/Bykov_CyberIdeol.html
12. У. Еко, газета «Liberation», 2.12.2010